

UOT 82.

Şəhla Nağıyeva
Azərbaycan Dillər Universiteti
nshahla1@mail.ru

N.GƏNCƏVİNİN "YEDDİ GÖZƏL" POEMASINDA RƏNGLƏRİN FƏLSƏFİ MAHİYYƏTİNİN İNGİLİS DİLİNDƏ VERİLMƏSİ YOLLARI

Açar sözlər: *"Haft peykər", dördüncü iqlim gözəli, Xarəzm şahzadəsi, hind şahzadəsi, Xəmsə, yeddi gözəl, Məğrib şahzadəsi.*

Keywords: *"Seven Beauties", princess of the fourth clime, princess of Kharazm, princess of India, Khamsa, princess of Maghrib.*

Ключевые слова: *«Семь красавиц», четвертый климатический принцесс, принцесса Харазма, принцесса Индии, Хамса, Принцесса Магриба.*

Nizami Gəncəvinin anadan olmasının 880-ci ildönümü münasibətilə 2021-ci ilin Azərbaycan Respublikasında Nizami Gəncəvi ili elan edilməsi Respublika Prezidentinin ədəbiyyatşünasların-bütövlükdə ədəbi aləmin dünyaya poeziya xəzinəsinə qiymətli incilər bəxş etmiş böyük Azərbaycan şairinin yaradıcılığına dövlət səviyyəsində yenidən nəzər salmaları üçün bir çağırışıdır. Nizami Gəncəvinin dünya poetik və fəlsəfi fikrinin zirvəsində dayanan "Xəmsə"sinə daxil olan "Yeddi gözəl" poeması da digər əsərləri kimi, o dövrdə olduğu kimi bu gün də qadın gücünün, müdrikliyinin, zəkasının nələlərə qadir olduğunu, zərif qadın gücü ilə daha da möhkəmlənən ölkə liderlərinin fəaliyyətini əks etdirdiyi üçün çox aktualdır.

Məhz buna görədir ki, dərin fəlsəfi mahiyyət kəsb edən "Yeddi gözəl" əsəri haqqında çoxlu sayda tədqiqat əsərləri yazılmış, əsər dünyanın bir çox dillərinə, o cümlədən ingilis dilinə tərcümə edilmişdir. Sətiraltı məna, zəngin simvolizmi özündə ehtiva edən əsərdə Sasani şahənşahı Bəhram şahın yeddi gözəl üçün tikdirdiyi sarayları yeddi rəng, həftənin yeddi günü və yeddi planetlə birbaşa əlaqəsini əks etdirərək şair özünü həm də bir filosof-alim, astronom kimi təsdiq etmişdir. Buna görə də, Nizami Gəncəvi "Yeddi gözəl" poemasını fars dilində "Haft peykər" adlandırmışdır ki, "peykər" sözünün bir mənası da ulduz, planet, səma cismi deməkdir.

"Haft-Peykər" Hindistandan Bizansa qədər Yer kürəsinin müxtəlif guşələrindən nigaha girdiyi yeddi şahzadə xanımın Bəhram şaha bir-birinə

bənzəməyən süjet xətti olan nəql etdiyi hekayələri əhatə edir. Hekayələrdə rənglər Sufi ənənəsindəki sevginin yeddi mərhələsini – qara rəngdən ağ rəngə qədər olan təkamülü təmsil edir [4].

These celestial bodies are visible to the human eye; people in ancient times were able to observe how they moved across the sky. It is also where the term “planet” comes from; it is originated from the Greek word meaning “wanderer.”

Şeyx Nizaminin XII əsrdə yaşamasına baxmayaraq planetlər haqqında çox gözəl məlumatı var idi. Qədim zamanlarda insanlar səmada planetlərin necə hərəkət etdiklərini gözlə görə bildikləri kimi, şair də müxtəlif mənşədən qaynaqlanmalarına baxmayaraq, planetlərin hər birinin həftənin bir gününün adı ilə bağlı olmasını bilirdi və bunu “Yeddi gözəl” əsərində əks etdirmişdi.

Bazar günü və bazar ertəsi Günəş və Ay planetlərinin hökm etdikləri günlərdir. Yalnız çərşənbə axşamı Mars planetinin idarə etdiyi alman tayfalarının “Tiu” adlandırdıqları Roma müharibə tanrısının adını özündə ehtiva edir. “Tyunun günü” anlamını verən “Day of Tiu” və ya “Tiu's day” zaman keçdikcə “Tuesday”(çərşənbə axşamı) sözünə çevrildi.

Həftənin növbəti günü-çərşənbə italyanca “Mercoledì”, ingiliscə “Mercury” adlanan Merkuri planetinin adı ilə əlaqəlidir. Almanların ingiliscə “Thor” adlandırdıqları ildırım tanrısı Donarı Yupiter planeti idarə edir.

Venera planetinin (Venus) adı cümə gününü italyan dilində ifadə edən “Venerdì” sözündən gəlir. İngiliscə “Friday”, alman dilində “Freitag” adlanan cümə günü alman ilahəsi Freyanın şərəfinə bu cür adlandırmışdı. Şənbə günü ingiliscə “Saturday”, almanca “bazar günündən əvvəlki çərşənbə” mənasını verən “Samstag” or “Sonabend” yəhudilərin “istirahət günü” anlamını verən “Sabbath” sözündən törəmişdir. Saturin planetinin ingiliscə adı (Saturn) ilə şənbə gününün ingiliscə adı (Saturday) səslənmə baxımından çox bənzərdirlər [5].

Beləliklə, planetlərin idarə etdiyi günlər hər biri bir rəngin simvoludur və poemada qara geyimli Hindistan şahzadəsinin sarayı Saturin planeti - şənbə günü, sarı geyimli Türkmənistan şahzadəsinin sarayı Günəş planeti – bazar günü, yaşıl geyimli Xarəzm şahzadəsinin sarayı Ay planeti - bazar ertəsi, qırmızı geyimli slavyan şahzadəsinin sarayı Mars planeti - çərşənbə axşamı, mavi geyimli Məğrib şahzadəsinin sarayı Merkuri planeti - çərşənbə günü, səndəl ağacı rəngli geyimli yunan şahzadəsinin sarayı Yupiter planeti – cümə axşamı və ağ geyimli İran şahzadəsinin sarayı Venera planeti - cümə günü ilə əlaqələndirilir və yeddi gözəlin söylədiyi hekayə yeddi rəng, yeddi gün və yeddi planet arasındakı əlaqələri əks etdirir.

Həmçinin, əsərdəki yeddi gözəlin hər birinin hekayəsi bir rəngin ruhunu əks etdirir, bu rəngə üstünlük verən sonluqla bitir və həmin gözəl hekayəni danışarkən həmin rəngli libasda olur. Bəhram şahın da onların hər biri üçün tikdirdiyi sarayın gümbəzini bu rəngə boyatmış olur və həmin gümbəzə bu rəngdə olan libasda gəlir.

Bütün bu incəlikləri nəzərə alsaq, əsərin ingilis dilinə uğurlu tərcüməsi tərcüməçidən böyük səriştə tələb edir desək yanlışdır.

Şənbə günü qara gümbəzdə Bəhram şah birinci iqlimdən olan Saturnun hökm etdiyi qara geyimli Hindistan şahzadəsi söylədiyi hekayətində Behişt sarayının hər ay onların sarayına gələn başdan-ayağadək qara geyinmiş xanımlarından biri Simürğ quşu kimi yox olub uzun müddət sonra qara libasda saraya qayıdan padişahının qaraya bürünməsinin səbəbindən bəhs edir. Yox olduğu müddətdə padişahın qaraya bürünmüş bir qonağının müşayəti ilə hamının qara geyindiği bir şəhərə bu sirri öyrənmək məqsədilə getdiyi aydın olur.

Padişah rastlaşdığı bir qəssaba qonaq olur və ev sahibi ona bu sirri açacağına söz verir onun qarşısına qoyduğu səbətə girməsini istəyir. Həmin an göylərə yüksələn səbət bir cənnəti-məkanda yerə enir və əhatəsi huri-mələklərlə dolu olur. Həmin məkanda tamahkarlıq etməsi, səbrsizlik göstərməsi səbəbindən həmin səbətlə gəldiyi yerə geri göndərilir və düşdüyü cənnəti-məkandan ömürlük məhrum edilməklə cəzalandırılır. Həmin gündən padişah qara libasa bürünür və qara rəng onun sevimli rəngi olur və bu fikir hekayənin sonunda əz əksini belə tapır:

Zülmat gecə ayı çırağban eylər,
Soltanlar çətrini qaradan eylər.
Rənglərin yaxşısı qaradır, qara,
Balıq beli hara, sümüyu hara?
Qara tükdür verən gənclikdən nişan,
Qaranlıq göstərər ağ üzü cavan.
Göz qarası ilə görər cahanı,
Kim görmüş ləkələr örtün qararı?
Gecə örtməsəydi qara ipəklər
Ayın beşiyinə yarardı məgər?
Yeddi rəng tanıyır geniş asıman,
Qaradır rənglərə üstün hər zaman. [2,s.155]

Qara rəng kədər, peşimançılıq ifadəsi olsa da, bu rəngə məhkum olanlar onun içində hüsur tapır və onu rənglərin ən yaxşısı kimi təsvir etdiyi fikir ingilis dilinə tərcümədə də öz əksini bu baxımdan tapır:

The moon in blackness shines from bright,
king-like, 'neath parasol of night.

There is no better hue than black;
fish-bone's less prized than fish's back.
Black hair's a sign of youth; and down
of black the youthful face adorns.
The eye's black pupil views the world,
And robes of black are never soiled.
The moon- if the night's fine silks weren't black-
Would a fit bridal chamber lack.
Seven colors 'neath the seven thrones:
No color beyond black is known. [3,s.132]

“Balıq beli hara, sümüyü hara” misrasındakı incə mənəni tərcüməçi “fish-bone's less prized than fish's back” (balıq sümüyü belindən daha az qiymətli) kimi çevirərək mənə adekvatlığına nail olmuşdur.

Həmçinin,

Gecə örtməsəydi qara ipəklər
Ayın beşiyinə yarardı məgər?
“The moon- if the night's fine silks weren't black-
Would a fit bridal chamber lack”

misralarında “qara ipəklərin ayın beşiyinə salınan pərdə” kimi təsviri, tərcümədə bu “ayın gəlin otağına çəkilən pərdə” kimi təqdim olunmasına mənə təhrifi kimi deyil, hədəf dilin oxucularının zövqünə uyğun bir az daha romantik təsvir etmək kimi dəyərləndirilir.

Yeddi rəng tanıyır geniş asiman,
Qaradır rənglərə üstün hər zaman

misralarının tərcüməsində tərcüməçi qafiyə xatirinə etdiyi manevr uğursuz alınmışdır. Belə ki,

Seven colors 'neath the seven thrones:
No color beyond black is known.

tərcümə mətninin sətri tərcüməsini versək, “yeddi krallıqda mövcud olan yeddi rəngin arasında qaradan başqa heç bir rəng tanınmır” fikrinin mənbə mətnində ifadə olunan mənasından tam əksini görürük.

Seven colors 'neath the seven thrones:

Among them black is best known.(Onların arasında qara ən yaxşı tanınır.)kimi verilsə, mənbə mətnlə tərcümə mətninin mənası daha adekvat olardı.

Yekşənbə günü sari günbəzdə ikinci iqlimdən olan Günəşin hökm etdiyi gözəl Yağmənəzin – türk gözəlinin hekayətinə əsasən İraqda kənizsatan padişah qadınlardan başı çox bələlər çəkdiyi üçün evlənməmişdi. Hər dəfə satın aldığı kənizi cadugər bir qarı yağlı dil tökərək Rumun xanımı, Tərazgözəli – deyə, təriflərdi. Alınan kənizlər belə hörməti görüb özlərini xanım

adlandırardı. Padişahın kənzilər arasında şahənə birisindən çox xoşu gəlsə də, kənz onunla evlənməyə razı deyildi. Hər zaman padişaha belə anlarda köməyə gələn cadugər qadın yardımçı olmağa səy göstərsə də, müvəffəq olmur və şah qarını qovur. Xoşlandığı gözələ Süleymanla¹ Bilqeysin² iflic olan övladlarının sağlması üçün mələk Cəbrayıl müraciət edərək ondan yalnız ərlə arvadın hər zaman bir-birinə düz danışacaqları təqdirdə övladlarının şəfa tapacaqları barədə əhvalatı danışır. Ər və arvadın bir-birinə verdikləri hər biri üçün sirt kimi saxlanan suallara düz cavab verdikləri vaxt övladları nicat tapır. Şah kənzdən də bu əhvalatda olduğu kimi ona doğru danışaraq şahla izdivaca razılıq verməməsinin səbəbini söyləməyi xahiş edir. Türk gözəli onların nəslindən olan xanımların hamısının dünyaya uşaq gətirərkən dünyalarını dəyişdiklərini bildirərək doğru cavab verir və nəhayət şahla nigaha girməyə razılıq verir.

Zər qıfılı açdı qənd sandığından

Mirasındada deyildi ki kimi bu gözəlin paltarının və Bəhram şahın onun üçün tikdirdiyi sarayın günbəzi zər rəngində-sarı rəngdədir:

Ürək açan olur sarı hər zaman,

Halvaya təm verər ancaq zəfəran.

Zəfəran sarıdır, aldırma, burax,

Onu yeyənlərin şadlığınabax!

Sarı bir örtüyün dalından axşam,

Yaxşı işıq verər yaxılanda şam.

Sarıydı Musanın danası, əlbət,

Çoxverdilərənə, odurki, qiymət,

Sarıdır, şənliyinmayasıdırzər,

Sarı gil ən baha qiymətə gedər. [2,s.211]

İngiliscəsi:

Yellow's the source of joy; 'tis that
makes saffroned halvâ taste so sweet.

Don't look at saffron's yellow; hail
the smiles it brings. A yellow veil
makes bright the candle's flame; the calf
of Gold* from yellow gained its worth.

Bright yellow, gold's the source of cheer;
for this is yellow ochre* dear. [2,s.210]

¹İsrail Krallığının üçüncü kralı

²Bilqeyis Zişərh qızı, Səba məlikəsi və ya Makidahazırki *Efiopiya* və ya *Yəmən*in ərazisində mövcud olduğu guman edilən tarixi Səba Krallığının hökmdarı olmuşdur.

Sarıydı Musanm danası³, əlbət,
Çox verdilər ona, odur ki, qiymət.

Misraları ingilis dilinə tərcümədə “the calf of Gold” kimi verilməsi adekvatlığın saxlanması baxımından uğurlu hesab olunur.

Bəhram şah düşənbə günü – Ayın hökm etdiyi gün – yaşıl günbəzə – üçüncü iqidən olan şah qızının – yaşıl geyimli Xarəzm gözəli Nazpərinin hekayətini dinləyir. Hekayənin qəhrəmanı Bişrin yol gedərkən nazlı bir gözəllə rastlaşır, Bişrin onun gözəlliyinə heyrətdən çıxardığı qəfil səsdən diksinirək rübəndi yerə düşür. Bu an onun misilsiz gözəlliyi Bişrinin ağılı başından alır və ona sevgisi könlündə əbədi məskən salır. Yol boyu o gözəl pərinin eşqini unutmaq üçün Beytül müqəddəsə yollandı. Yolda Bişrinə zahiri xoş olan, bədxah bir nəfər qoşulur. İsmi Məlixə olan və özünü imami-ələm adlandıran bu insan ağılı–kamalı ilə hər şeyi alimlərdən mükəmməl bildiyini izhar edir və sonda səhrada rastlaşdıqları sudan yananlar üçün qoyulmuş su küpünə girib çimərkən boğulur. Onun əmanətini ailəsinə gətirən zaman ona qapı açan xanımın Bişrin yolda gözdən qaçırdığı gözəl pərinin olduğunu görür və Məlixanın əhvalatını ona olduğu kimi danışır. Ərinin ona qarşı da etdiyi bəd əməllərini Bişr ilə bölüşən xanım da Bişrin yaxşı bir insan olduğunu görüb ona könül bağlayır. Bişr kəbin kəsdirib onunla evlənin.

Huri-mələklərin libasının rəmzi olan yaşıl rənglə o özünü çox xoşbəxt hesab edən şahzadə bəd nəzərdən uzaq olmaq üçün dualar edir, yaşıla bürünür və yaşıl rəngi belə mədh edir:

Sevdi o gözəli pərilər kimi,
Yaşıl paltar geydi hurilər kimi.
Sarı atıb, gey yaşıl libası,
Sərvi bəyəndirir yaşıl olması.
Əkinə rövneqdir yalnız yaşıl rəng,
Odur mələklərə verən min bəzək.
Yaşılıq hər şeyin tərəvətidir,
Yaşıl rəng gözləri işıqlı edir.
Bitki yaşılıqla həmahəng olar,
Cavanlıq hər zaman yaşıl rəng olar. [2,s.182]
İngiliscəsi:
Since like an angel she did seem,
He sewed a dress of heavenly green.
Better than yellow robes are green;
green well befits the cypress' form.

³“Tövrət”dəki “Qızıl dana”

Green in the field of healthy corn;
in green the angels are adorned.
Green, above all, is the soul's choice;
Green verdure makes the eyes rejoice.
The growing plants are green of hue;
Green is the color of all that grows. [3,s.157]

Green, above all, is the soul's choice;
Green verdure makes the eyes rejoice.
The growing plants are green of hue;
Green is the color of all that grows.

Misraları tərcümə mətnində mənbə mətndəki mənanı tam əks etdirmir. Belə ki, yaşıl rəng "qəlbin seçimi olması", "yaşıl rəngin gözü əyləndirməsi", "boy atan nə varsa yaşıl rəngdə olması" kimi fikirlər mənbə mətndəki fəlsəfi mənanı sanki kiçildir, əhəmiyyətini azaldır. Həmin misralar

Green gives freshness to everything,
It is green that makes eyes bright.
Plants harmonize their color with green,
Youth's color is forever green.

Kimi verilsə, yaşıl rəngin mənasının daha qabarıq nəzərə cərpəcəyini düşünürük.

Seşənbə günü qırmızı günbəzdəki dördüncü iqlimdən olan rus elinin gözəl şahzadə qızının şaha söylədiyi hekayədə bir diyarda yaşayan şahın nazla bəstələnmiş gözəl qızının elçilərin çoxluğundan cana doyub bir dağ başında özünə qəsr tikdirməsindən və sirli, tilsimli yolları qət edib onun yanına gəlməyi bacaran cavanları dörd suala cavab tapa bilmələri ilə sınağa çəkməsindən bəhs edir. Bu sınaqlardan qalib çıxan bir gənci özünə ər seçir və bu seçimdən məmun qaldığından şadyanalıq rəmzi olaraq qırmızı geyinir, qırmızıya bürünür:

Al təzə bəzəkdir qəlbə, əziz tut,
Hər zaman bahadır qırmızı yaqut.
Zər qırmızı kükürd adını aldı,
Qırmızı geyməklə adı ucaldı.
Qan ki, ruhumuza qarışdır yaşar,
Canın bu lütfündə qırmızılıq var.
Ey insan oğlunda yaxşılıq gəzən,
Əsl yaxşılığı al rəngdə bil sən.
Qızılgül olmasa qırmızı hərgah,
Güllərin içində sayılmazdı şah. [2,s.199]

İngiliscəsi:

Red-wondrous , novel hue-bestows
Upon red gems their value. Gold,
Which some do call redsulphur, boasts
of red its attribute foremost.

Blood with the vital spirit mixed,
Is red because it has life's grace.
In those in whom you'd beauty find,
a ruddy hue is beauty's sign.

The rose would not the garden rule
If it were not bright red in hue.

[2,s.173-174]

Qızılgül olmasa qırmızı hərgah,
Güllərin içində sayılmazdı şah.

Kimi misralarla qırmızı rəngin əhəmiyyətini, mənasını daha da qabartması tərcümədə tərcüməçinin də nəzərindən qaçmamış və onu

The rose would not the garden rule

If it were not bright red in hue.

Kimi çevirməklə tam adekvatlığa nail olmuşdur.

Firuzə rəngli günbəzdə beşinci iqlimdən gətirilən göy rəng geyimli Misir gözəli Bəhram şahı Misir ölkəsində Yusifə bənzər camallı Mahan adlı gəncin bir gün şərki ilə rastlaşdığından və şərki ona bol qazanc vəd edərək onun arxasınca gəlməsini istəməsindən bəhs edən hekayə danışır. Mahan onun arxasınca gedərkən onu gözdən itirir və yol boyu başına çox qorxulu əhvalatlar gəlir. Sonda insan cildinə girmiş divlə rastlaşır və böyük əziyyətlər çəkir.

Xilaskarm Xızram, – dedi, – mən sənə,

Gəlmişəm tutmağa əlindən sənə.[2,s.201]

– deyən Xizra sığınır və onun köməyi ilə özünü div azdıran yerdə görür. Bağlı qapını açaraq o xaraba ölkədən öz ölkəsi Misirə gəlir. Yoldaşları onun kədərinə görə göy rəngli geyimdə idilər. O da göy paltar geyir və özünü onlara oxşadır:

Göyə ən xoş gəldi, göy rəng göründü,

Başqa rəng tapmadı, göyə büründü.

Hər kim ki, əyninə göy paltar geyər,

Günəşi özünə ürək eyləyər.

Əzrəqgülü ki var, göy əlbisəli,

Bu üzdən olmuşdur günəşqürsəli

Günəş hər tərəfə dolandırsa baş,

Ona üz döndərər gül yavaş-yavaş.

Hər gün ki, göy rəngdir eşit, müxtəsər,
Ona günəşpərəst hindu deyərlər. [2,s.223]

İngiliscəsi:

The lofty sky has found no hue
nobler for its silk robes than blue.
Who wears the color of the sky,
the sun's but bread upon his tray.
That flower is blue which is so prized
a disk from the sun's disk receives.
Whichever the sun inclines
The flower regards it. Indians,
Because of this, call every flower
that's blue in hue, "sun-worshipper".[3,s.197]

Hər kim ki, əyninə göy paltar geyər,
Günəşi özünə ürək eyləyər.
misraları tərcümədə öz əksini
Who wears the color of the sky,
the sun's but bread upon his tray.

Kimi tapmışdır ki, bu da mənanı düzgün və zəngin dillə təqdim etmək baxımından uğurlu alınmışdır.

Pəncşənbə günü altıncı iqlimdən gəlmiş gözəlin yanında səndəl ağacı rəngli geyimdə olan Yupiterin hökm etdiyi Çin gözəlinin danışdığı hekayət həmin dövrdə də, bu günkü kimi aktual olan xeyirlə Şərin mübarizəsindən bəhs edir. Xeyirlə Şərin yol yoldaşlığı zamanı bir içim su üçün Xeyirin gözlərini çıxararaq, həm də, onu susuz qoyan Şərin bədxah əməlindən bəhs edən bu hekayədə Xeyir bir xeyirxah Kürdün səndəl ağacının yarpağını toz halına gətirərək onun gözlərinə töküüb onu sağaltmasını təsvir edir. Xeyirin qələbəsi ilə başa çatan mübarizədə səndəl ağacının yarpağının böyük rolu olduğu üçün Bəhram şahın səndəl ağacı rəngli geyimdə olan bu gözəl üçün tikdirdiyi sarayda səndəl ağacı rəngini belə ifadə edir:

Ona xoş gəlmişdi səndəl havası,
Səndəl rəng olmuşdu onun libası.
Bağlardı hər zaman səndələ əməl,
Edərdi əynini daima səndəl.
Səndəl asayışın ruhu, qanıdır,
Ətri hər bir zaman can nişanıdır.
Tozu yox eyləyər hər dərdi-səri,
Qurtarar yangıdan odlu ciyəri. [2,s.168]

İngiliscəsi:

Of his deep love and gratitude,
he dyed his robes in sandalwood.
With nought else would he have to do,
And dressed in nothing but its hue.
In sandalwood lies the soul's ease;
Its odour doth the spirit please.
Rubbed sandalwood cures headache; treats
the fevered heart, the liver's heat. [3,s.216]

Səndəl ağacı rənginin təsvirindəki

“Tozu yox eyləyər hər dərdi-səri,

Qurtarar yanğıdan odlu ciyəri”.

“Rubbed sandalwood cures headache; treats
the fevered heart, the liver's heat”

Kimi tərcümə edilmişdir ki, adekvatlıq baxımından şairin fikrini qismən əhatə etsə də, “dərd-sər “deyərkən şair əslində insanın ürək, ciyər yanğısı, baş ağrısı kimi problemlərindən daha çox Xeyirin kor olmuş gözünü sağaltması fikrini qabartmaq istədiyi üçün

“Rubbed sandalwood cures all;

And treats the liver burning from pain”

Kimi verilməsi daha məqsədə uyğun görünür.

Adına günü ağ günbəzə yeddinci iqlimdən gətirilmiş ağ rəng geyimli İran gözəlini hekayəti sevdiyi gözələ qovuşmaq istəyən bir gəncin bu vüsala çatmaq üçün uzun yollar keçməsi, maneələrlə qarşılaşması və onların hamısını dəf edərək nəhayət arzusuna çatması ilə bağlıdır. Xacənin özünün sahib olduğu cənnət bağı bağlı olduğu üçün o oraya oğru kimi gizli deşikdən girməsinə görə huri mələklərin qəzəbinə tuş gəlib onlar tərəfindən döyülsə də, sonda onların rəğbətini qazanıb öz muradına çatır və həyatında tərtemiz ağ bir səhifə açır. Sevdiyi gözəli özünə halal edib vüsəlinə çatır ki, bu da ləkə götürməyən, təmizlik, saflıq simvolu olan ağ rənglə müqayisədə təqdim olunur:

Səməm saflığında, gümüş qədər ağ,

Günəş kimi təmiz, gün kimi parlaq,

Gündüzün işığı ağılığındadır,

Ayın yaraşığı ağılığındadır.

Rənglər çox sünidir, dünyada bir ağ

Bilməyir sünilik, bilməyir boyaq.

Nə zaman eyləsən haqqa ibadət,

Ağ libas geyməkdir yaxşı əlamət. [2,s.261]

İngiliscəsi:

From white does the day's brilliance come;
From white the-world illumining the moon.
All hues with artifice are stained,
Except for white, which pure remains.
He who despairs when stained will be,
When pure, called 'white' by all who see.
In worship, when men strive for right,
It is the custom to wear white.[3,s.233]

Nə zaman eyləsən haqqa ibadət,
Ağ libas geyməkdir yaxşı əlamət.

Deyərkən şair namaz qılmağı, haqqa ibadət etməyi, yəni Allaha dua etməyi nəzərdə tutur.

Ağ libas saflıq, təmizlik simvolu kimi işlənir. Lakin tərcümədə bu incə məqam tərcüməçi hərfi tərcümə praktikasından qaça bilmədiyi üçün haqqa ibadət sözünü "when men strive for right" (adamlar hüquqları uğrunda mübarizə apardıqları vaxt) kimi tərcümə etmiş və məna təhrifinə yol vermişdir:

In worship, when men strive for right,
It is the custom to wear white.

While worshipping, praying for God,
It's a good sign to wear white.

Kimi tərcümə edilməsi mənanı düzgün vermək baxımından daha məqsəduyğundur.

Nizami Gəncəvinin "Yeddi gözəl" əsərində Şərq müdrikliyi, poetik bəlağəti simvolların dili ilə böyük ustalıqla təsvir edilmişdir. Həmçinin, şair bu poemada yeddi ölkədən olan, yeddi iqlimi, yeddi planeti, yeddi mədəniyyəti təmsil edən müdrik və gözəl şahzadələri bir araya gətirərək bu gün həyatımızın ən aktual mövzusu olan multukulturalizmin ilkin mənzərəsini yaratmışdır.

Rəqəm və rəng mistikası orta əsrlərdə həm müdrik aləmi, həm də mistik aləmi izah etmək üçün əlverişli vasitə olmuşdur. Bu qədim türk düşüncə mədəniyyətindən irəli gələn bir keyfiyyəti. [1, s.33]

Yeddi gözəlin hər birinin aludə olduğu, hekayətini ruhuna köklədiyi rənglərin hikməti o dövrdən bu dövrə nəinki, azalır, unudulur, əksinə, hər dövrün nəbzini tutur, heç vaxt dəbdən düşməyən libasını geyir və bəşəriyyə-tə, Yerə, göyə-bütün planetlərə müdriklik, fərqlilik, rəngarənglik və zənginlik təlqin edir.

Poemada yeddi gözəlin şahın düşüncə və həyat tərzinə köklü surətdə təsir edən, onu əvvəlcə olduğu şəxsdən sədaqət, ədalət, zəhmətkeşlik, sevgi, dürüstlük kimi keyfiyyətləri əxz edən bir şəxsiyyətə çevirən hekayətlərdəki rənglərin təsvirinin Azərbaycan dilində ifadə etdiyi məna ilə ingilis dilinə edilmiş tərcümə mətnindəki mənanı müqayisəli təhlilə təsadüfi cəlb etməmişik. Poeziya incilərini fars dilində yazsa da, Nizami Gəncəvinin milli ruhu onun bütün əsərlərində, həmçinin, “Yeddi gözəl” poeməsindəki gözəllərin hekayətində, xüsusilə də rənglərin təsvirində aydın hiss olunur və biz etdiyimiz müqayisələrlə, uğurlu və uğursuz kimi qeyd etdiyimiz tərcümə nümunələri də, bu gün Nizami yaradıcılığının dünya ədəbiyyatında tutduğu mövqeni daha da qabartmaq baxımından təqdirəlayiqdir. Lakin sirlə, sehirlə dolu Nizami dünyasındakı bu yeddi rəngin ifadə etdiyi fəlsəfi məzmununda fars dilindən Azərbaycan dilinə və Azərbaycan dilindən ingilis dilinə tərcümədə açılmayan, ədəbi aləmə məlum olmayan və öz tədqiqini gözləyən çox məqamlar vardır ki, bunun da gələcək tədqiqatçıların və tərcüməçilərin nəzərindən və maraq dairəsindən yan keçməyəcəyinə inanırıq.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Əliyeva-Kəngərli Gülşən. “Nizami Gəncəvinin “Yeddi gözəl” poeməsində rəqəm və rəngmistikası”. International conference on Works by Nizami Ganjavi as a Literary and Historical Source. May 7, – 2021, – Bakı: Azerbaijan.
2. Nizami Gəncəvi. Yeddi gözəl. – Bakı: Lider Nəşriyyatı”, – 2004, – 336 səh.
3. Nizami Ganjavi . ”Seven Beauties” Translated with an Introduction and Notes Julie Scott Meisami. / Hackett Publishing Compny: – 2015.
4. <https://theculturetrip.com/europe/azerbaijan/articles/the-seven-beauties-of-nizami-ganjavi/>
5. <http://www.sevenreflections.com/more/seven-days-in-a-week-seven-planets/>

Shahla Nagieva

Summary

Ways of reflection of philosophical essence of the colors in “seven beauties” by N.Ganjavi in english translation

The article deals with the way of translation of philosophical essence of the colors used in the tales told by seven beauties in the poem “Seven Beauties” by Nizami Ganjavi. Each color from black to white has their own essence in terms of reflecting the mood of the tale narrated by the beauty. Pieces from the poem describing the colors are compared with their English translation and evaluated from the point of view of their reflection and the meaning hidden in the bottom layer as well as the mood of the source text.

Шахла Нагиева

Резюме

**Способы передачи философской сущности красок в поэме Низами
Гянджеви "семь красавиц" на английском языке**

В статье рассматривается способ трансляции философской сущности красок, использованных в сказках семи красавиц в стихотворении Низами Гянджеви «Семь красавиц». Каждый цвет, в диапазоне от черного до белого, имеет свое значение в смысле отражения настроения сказки, рассказанной красавицей. Отрывки из стихотворения, описывающие цвета, сопоставляются с их английским переводом и оцениваются с точки зрения отражения смысла, скрытого в нижнем слое текста, и настроения исходного текста.

*Rəyçi: fil.f.d., dos. A.İsmayılova
Redaksiyaya daxil olub: 12.02.2021*